

спостерігати, аналізувати їхню увагу, інтерес, вольові зусилля, ставлення до інтелектуальної праці і до вчителя. Гармонійне злиття цих двох функцій педагогічної праці, вміння думати про різні речі й аналізувати складний процес учіння різних боків – це одна з тих найтонших сфер педагогічної майстерності, яка дає нам щастя творчості [3, с.34].

Педагогічне керівництво школою насамперед у тому й полягає, щоб бачити, як у праці кожного вчителя зливаються ці дві функції допомагати вчителю стати мудрим творцем тієї гармонії, ім'я якій зосереджена розумова праця школярів [3, с.35].

б) Насамкінець В.О.Сухомлинський дає відповідь на одне із запитань керівників шкіл: чи обов'язково директору школи знати всі предмети навчального плану середньої школи? „Так, обов'язково, і не тільки програму, а й значно більше. Директор повинен бачити передній край наук, основи яких викладаються у школі. А про програму нічого й сказати – це ази, без знання яких керівництво перетворюється в пусту балаканину” [3, с.46]. Цієї думки Василь Олександрович дотримувався впродовж тривалого періоду керівництва школою. Він постійно підкреслював: „Перше джерело, що живить дитячу любов до знань, – це висока інтелектуальна культура вчителів і насамперед директора школи. Неможливо керувати навчально-виховним процесом у школі, не знаючи предметів навчального плану” [2, т.4, с.44]

Все це директору потрібно знати і для того, щоб аналізувати працю вчителя, і для того, щоб утвердити в педагогічному колективі важливе переконання: учіння – дуже складна розумова праця, щоб управляти ним, потрібно розуміти, бачити його в усіх деталях.

Висновки... Педагогічна спадщина видатного педагога багата й різноманітна. Але ми не випадково зупинилися на його ідеях і думках про управління навчальним закладом. Ці поради і рекомендації з окремих проблем навчального процесу і керівництва ним ґрунтуються як на багаторічному власному досвіді Василя Олександровича, так і на даних тогочасної науки та узагальненні досвіду кращих керівників шкіл країни. Саме врахування й творче використання цього цінного історико-педагогічного досвіду може сприяти розв'язанню назрілих проблем, в тому числі й тих, що нагромадилися в управлінні навчальним закладом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття). – К., 1994.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1977.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – 284 с.

Анотація

В.Е.Берека

Суцність управленческого процесса в педагогическом творчестве В.А.Сухомлинского

В статье раскрываются актуальные проблемы управления учебным заведением, определенные В.А.Сухомлинским.

Ключевые слова: управленческий процесс, педагогическое творчество, В.А.Сухомлинский.

Summary

V.Ye.Bereka

Essence of Managerial Process in Pedagogical Creative Work of V.O.Sukhomlyns'kyi

Topical problems of educational institution management, defined by V.O.Sukhomlyns'kyi are revealed in the article.

Key words: managerial process, pedagogical creative work, V.O.Sukhomlyns'kyi.

Дата надходження статті: „30” серпня 2011 р.

УДК 37.01

В.В.БІЛИК,

викладач

(м.Хмельницький)

**Перспективи розвитку вітчизняної інженерно-педагогічної освіти в контексті
євроінтеграційних процесів**

Подається характеристика стану та основних напрямів розвитку вищої професійної освіти України в умовах євроінтеграційних процесів. Розглянуто проблеми та шляхи реформування сучасної інженерно-педагогічної освіти.

Ключові слова: вища освіта, інженерно-педагогічна освіта, розвиток освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Кожна соціально-економічна формація орієнтована на певну модель професійної освіти, яка повинна забезпечувати економіку країни необхідним спектром фахівців. Нові соціально-економічні умови розвитку України вимагають підготовки компетентних та конкурентоздатних фахівців, які швидко можуть адаптуватись в умовах динамічного ринку праці.

З 2004 року, після підписання Україною Болонської декларації та входження в ЄПВО, розпочався новий етап розвитку вітчизняної освіти, який базується на урахуванні національних та інтеграційних

європейських процесів. В контексті Болонського процесу під професійною підготовленістю до ринку праці розуміють використання сукупності знань, навичок, компетенцій, а також особистісних характеристик випускників вищого навчального закладу для їхнього успішного кар'єрного зростання в обраній професії і розширення перспектив працевлаштування [1, с.28].

Підготовка конкурентоздатного фахівця можлива шляхом здобуття якісної вищої освіти. І тому метою освіти, як йдеться в законі „Про освіту” [2, с.57], є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями. Отже, явно виділяється декілька складових освітньої мети, яка обслуговує не тільки потреби особистості, а й держави. Основною складовою мети є підготовка фахівця до ринку праці. Щоб досягти цього, майбутній фахівець має набути комплекс як професійних, так і соціально-особистісних, загальнонаукових і інструментальних компетентностей (Лист МОНУ №1/9-484 Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти) ще під час навчання у вищому навчальному закладі.

Існуюча система освіти в Україні бере свої витоки з радянської системи вищої освіти, характерною рисою якої був її професійний характер [3, с.62-65]. У 70-90-ті роки ХХ століття, в умовах науково-технічного прогресу крім широких базових знань з фаху, що декларувались у всіх документах, необхідним стало формування у майбутніх фахівців особистісних якостей. Для цього впроваджували загальнокультурні аспекти у зміст навчання. І, якщо раніше знання та спеціальні уміння не втрачали своєї актуальності протягом всієї трудової діяльності, то сьогодні, в умовах соціально-економічного розвитку, значно підвищились вимоги до майбутніх фахівців, головним завданням професійної освіти став розвиток особистості професіонала. Мінливість характеру сучасної професійної діяльності вимагає від майбутніх фахівців, поряд з фундаментальними знаннями, суспільної мобільності, гнучкості, інноваційно-професійної спрямованості, готовності до постійного підвищення рівня загальної і професійної культури тощо.

Отже, роль і значення вищої освіти в сучасному розвитку суспільства як специфічного соціального інституту підготовки висококваліфікованих кадрів та духовного зростання людини важко переоцінити. Тим більше, її роль посилюється в умовах соціально-економічного прогресу, коли значно підвищились вимоги до змісту професійної підготовки, її цільових установок.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є висвітлення стану і основних напрямів розвитку вищої професійної освіти та аналіз питання реформування інженерно-педагогічної освіти в умовах євроінтеграційних процесів.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... На сучасному етапі соціально-економічного розвитку вітчизняна освіта, як і світова, змушена модернізуватись під впливом світових викликів. Сьогодні в освітянській спільноті розгорнулася гостра дискусія щодо принципів і напрямів модернізації освіти. Питання модернізації вищої професійної освіти висвітлено у працях В.І.Лугового, В.В.Олійника, І.Д.Беха, М.Б.Євтуха, І.А.Зязюна, І.І.Бабина, М.Ф.Степко та інших. Не дивлячись на певні розбіжності у підходах, усі науковці сходяться на думці, що реформа системи вищої освіти має бути комплексною та відповідати новим економічним, організаційним і соціокультурним умовам.

Кожна чергова реформа оновлює освітню систему адекватно до змін у суспільстві й спрямовується передусім на розв'язання ключових проблем, що позначилися з часів попередньої реформи [5, с.6]. Особливо виділяється криза освітньої системи середини 1990-х років, внаслідок якої виникли такі проблеми освіти: майже нерегульований державою і місцевою владою розвиток мережі вищих навчальних закладів не забезпечує майбутніх фахівців якісною освітою; розбалансування кількісних і якісних показників вищої освіти з потребами економіки, ринку праці [6, с.15]; зростання впливу ринку праці на вищі навчальні заклади; зміна вимог до рівня знань і кваліфікації людини, її професійної і соціальної мобільності [7, с.34-35]; не забезпечено системності заходів, як того вимагають цінності людиноцентрованої освіти [6, с.15]; нереалізований розвиток особистості з позицій самовдосконалення; недостатня реалізація діяльній моделі навчання, що направлена на формування у студентів умінь здобувати і працювати з новими знаннями; обмежене використання активних методів навчання в навчально-практичній діяльності; недостатня гнучкість освітніх програм, їх слабкий зв'язок з потребами ринку; відбулась зміна соціокультурного середовища, мотиваційної сфери і ціннісних орієнтацій сучасних студентів [8, с.50]; недостатня реалізація академічної мобільності викладачів і студентів [7, с.34-35]; порушено принцип наслідування при підготовці науково-педагогічних кадрів; недосконалість механізму реалізації конституційного права громадян на безкоштовне отримання вищої освіти за конкурсом; прихильність до суб'єкт-об'єктної парадигми навчання; недосконалість системи оцінювання знань, контролю і стимулювання якості навчального процесу [9, с.23-35]; існує загроза порушення збалансованості системи професійної освіти за рахунок майже неконтрольованого

зростання студентських контингентів і, як наслідок, неефективний розподіл випускників професійної школи [7, с.34; 9, с.22]; недофінансування вищої школи [7, с.35; 10, с.23].

Провідними українськими науковцями виділені системні чинники: глобалізація, змінність, мобільність, конкурентність, інформатизація, технологізація (ефективне досягнення цілей) суспільного життя, що зумовлюють відповідні освітні трансформації, визначають зміну цільової спрямованості і, як наслідок, сутнісних характеристик освіти, її змісту, форм, методів, засобів [6, с.350]. Російським науковцем О.М.Новіковим виділені додаткові вектори розвитку освітньої системи, а саме, її випереджаючий характер, гуманізація та демократизація [11, с.42-43], які, безумовно, притаманні й українській освіті.

При модернізації вітчизняної освіти слід враховувати такі світові тенденції: орієнтація більшості країн на перехід від елітарної освіти до високоякісної освіти для всіх; поглиблення міжнародного співробітництва в галузі освіти; збільшення в світовій освіті гуманітарної складової в цілому, введення людиноорієнтованих наукових навчальних дисциплін [8, с.51], а також необхідно враховувати вимоги, передбачені документами, прийнятими в межах Болонського процесу.

При формуванні та створенні ЄПВО основним засобом є компетентнісний підхід, що сприяє відкритості, прозорості, порівнюваності, визнанню періодів і термінів підготовки фахівців з вищою освітою в цьому просторі, забезпечує якість освіти та подальшу інтеграцію вищої освіти України в європейський і світовий освітній простір. При цьому необхідно максимально зберегти здобутки національної системи, оскільки в багатьох документах Болонського процесу зазначено, що ЄПВО не єдина уніфікована система вищої освіти, а група 47 національних систем, які розвиваються відповідно до спільно погоджених принципів [12, с.61].

В.І.Луговим виділено якісні ознаки освіти, здатної адекватно відповісти на сучасні виклики: набуття освітою виразнішого людиноцентрованого спрямування, безперервності освіти, результативності й співставлюваності, збалансованості загальної і професійної освіти, чутливості освіти до особливих потреб як обдарованої молоді, так і осіб з вадами розвитку, узгодженості і наступності усіх рівнів освіти, адекватної управлінської і ресурсної забезпеченості освіти [6, с.350-351].

Особливе місце серед напрямів підготовки фахівців займає педагогічна освіта, що займається професійною підготовкою майбутніх фахівців галузі навчання і виховання молодого покоління. Безумовно, роль майбутнього педагога має виключну специфіку, оскільки до його професійної діяльності та особистості як суб'єкта педагогічного спілкування і навчально-виховного процесу висуваються підвищені соціальні вимоги.

Унікальною серед педагогічних спеціальностей залишається інженерно-педагогічна освіта (ІПО), яка поєднує в собі інженерну та психолого-педагогічну підготовку фахівців для системи професійно-технічної освіти (ІПТО). Випускники з ІПО здатні виконувати як функцію викладача технічних дисциплін, так і майстра виробничого навчання. Крім цього, вони можуть реалізувати себе в певній галузі народного господарства і промисловості [13, с.8; 14, с.9; 15, с.166]. Головна мета ІПО – створення максимально сприятливих умов для вирішення таких завдань: формування різнобічної особистості інженера-педагога, що постійно розвивається; професійна і загальнокультурна підготовка фахівців; формування суспільно-важливих і професійно значущих якостей особистості, необхідних для продуктивної інженерно-педагогічної діяльності; розвиток індивідуальних особливостей фахівця [16, с.9].

ІПО можливо отримати і на базі технічної підготовки, будучи викладачем спеціальних дисциплін в системі вищої освіти. Для цього у Європі з 1972 року існує Міжнародна організація з інженерної педагогіки – International Society for Engineering Education (IGIP), що об'єднує науково-педагогічну спільноту 72 країн світу. Шляхом міжнародного обміну знаннями і досвідом члени IGIP отримують сучасну ІПО або підвищують власну кваліфікацію. В результаті виконання слухачами певних кваліфікаційних вимог IGIP присвоює звання „Європейський викладач технічних дисциплін”, документально підтверджує кваліфікацію і компетентність викладачів та заносить їх у міжнародний реєстр інженерів-педагогів [17].

Складність розвитку ІПО полягає в тому, що вона повинна відповідати і законам розвитку економіки та виробництва в цілому, і законам розвитку відповідних промислових галузей, і основним закономірностям розвитку педагогічної та інженерної освіти [13, с.14]. На сучасному етапі розвитку України, згідно з Концепцією розвитку інженерно-педагогічної освіти, виділяють основні принципи побудови системи ІПО, а саме: ІПО повинна мати ступеневу структуру, неперервну та наскрізну підготовку кадрів за всіма освітньо-кваліфікаційними рівнями; профілі підготовки повинні охоплювати реально існуюче коло робітничих професій; підготовка має бути поліфункціональною та базуватись на зв'язку законів розвитку галузі та педагогічної науки для досягнення глибокої інтеграції технічного та гуманітарного знання у дисциплінах [18, с.8].

Для реформування системи ІПО необхідно вирішити цілу низку питань: розробити систему багатоступеневу підготовки кадрів, у тому числі науковців для ІПТО, та встановити відповідність між

кваліфікаціями вищої освіти і посадами працівників [18, с. 7, 18]; розробити механізм постійного перегляду та удосконалення профілів підготовки кадрів з напрямку „Професійна освіта”; переглянути стандарти вищої освіти, зміст та технології навчання майбутніх педагогічних працівників відповідно до сучасних вимог [18, с.18]; позбутись дефіциту педагогічних кадрів для системи ПТО [18, с.7]; збільшити масштаби системи ПТО; удосконалити систему управління якістю підготовки майбутніх фахівців; посилити державну підтримку щодо підготовки за низкою спеціалізацій, які є нецікавими для населення, проте актуальними для розвитку важливих стратегічних галузей економіки [4, с.3]; підняти престиж інженерно-педагогічної праці [13, с.15].

Висновки... Освіта України перебуває під впливом євроінтеграційних процесів. Нові виклики часу сприяють посиленню уваги до проблем вищої освіти та вимагають визначення шляхів розвитку системи вищої освіти. Найважливішими завданнями, що стоять перед інженерно-педагогічною освітою як складовою вищої професійної освіти є створення умов для розвитку студентів, їх особистісне зростання і професійне становлення як майбутніх викладачів спеціальних дисциплін, готових до виходу на конкурентний ринок праці.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сухарніков Ю. Диверсифікація вищої освіти в контексті розробки національної рамки кваліфікацій України / Юрій Сухарніков // Вища школа. – 2009. – № 3. – С. 26–43.
2. Брюханова Н. О. Зміст освіти: аспекти вивчення / Н. О. Брюханова // Пробл. інж.-пед. освіти. – 2007. – № 18/19. – С. 57–68.
3. Сапрыкин Д. Л. Образовательный потенциал Российской Империи / Д. Л. Сапрыкин. – М. : ИИЕТ РАН, 2009. – 176 с.
4. Щербак О. І. Проблеми професійно-педагогічної освіти в сучасних умовах / О. І. Щербак // Пробл. інж.-пед. освіти. – 2007. – № 18/19. – С. 50–56.
5. Остапчук О. Розвиток педагогічних систем в умовах модернізації освіти / Олена Остапчук // Шлях освіти. – 2004. – № 1. – С. 6–11.
6. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України ; за ред. В. Г. Кременя. – К., 2009.
7. Степко М. Ф. Проблеми реформування вищої освіти в контексті Болонського процесу / М. Ф. Степко // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 1 (62). – С. 34–39.
8. Морєва Н. А. Реализация основных ориентиров Болонского соглашения в практике подготовки педагогических кадров в России / Н. А. Морєва // Педагогическое образование и наука. – 2009. – № 1. – С. 49–52.
9. Сазонов Б. А. Болонский процесс: актуальные вопросы модернизации российского высшего образования : учеб. пособие / Сазонов Борис Алексеевич. – М. : ФИРО, 2006. – 184 с.
10. Сенашенко В. С. О компетентностном подходе в высшем образовании / В. С. Сенашенко // Высшее образование в России. – 2009. – № 4. – С. 18–24.
11. Новиков А. М. Российское образование в новой эпохе // Парадоксы наследия, векторы развития / А. М. Новиков. – М. : Эгвес, 2000. – 272 с.
12. Бабин І. І. Стратегія й сучасні тенденції розвитку вищої освіти в контексті європейського простору вищої освіти / І. І. Бабин // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2 (63). – С. 61–71.
13. Коваленко О. Е. Інженерно-педагогічні кадри: нові вимоги сьогодення / О. Е. Коваленко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2008. – № 21. – С. 8–17.
14. Тархан Л. З. Введение в профессию инженера-педагога швейного профиля : учеб. пособие / Л. З. Тархан. – Симферополь : Крымское учебно-педагогическое государственное издательство, 2006. – 172 с.
15. Томашенко В. Інженерно-педагогічна освіта в системі якісної підготовки кадрів для професійної освіти України / Віталій Томашенко, Олена Коваленко // Вісник Національної академії державного управління при президентів України. – 2003. – № 4. – С. 165–170.
16. Шматков Є. В. Методика професійного навчання : [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. зі спец. „Професійне навчання”] / Є. В. Шматков. – Харків, 2000. – 111с.
17. International Society for Engineering Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.igip.org>.
18. Коваленко О. Е. Про реалізацію концепції розвитку інженерно-педагогічної освіти в Україні / [Коваленко О. Е., Лобунець В. І., Лазарєв М. І., Тарасюк А. П.] // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2007. – № 18-19. – С. 7–18.

Аннотація

В.В.Бильяк

Перспективы развития отечественного инженерно-педагогического образования в контексте евроинтеграционных процессов

Подается характеристика состояния и основных направлений развития высшего профессионального образования в условиях евроинтеграционных процессов. Рассмотрены проблемы и пути реформирования современного инженерно-педагогического образования.

Ключевые слова: *высшее образование, инженерно-педагогическое образование, развитие образования.*

Summary
V.V.Bilyk

Prospects of Development of Domestic Engineering-Pedagogical Education in the Context of European Integration Processes

Characteristic of the status and main directions of development of higher professional education in conditions of Eurointegration processes is offered. The problems and ways of reforming of modern engineering-pedagogical education are studied.

Key words: higher education, engineering-pedagogical education, development of education.

Дата надходження статті: „16” березня 2012 р.

УДК 371.134 : 78.071.4 (045)

І.А.ГАВРАН,
аспірант
(м.Київ)

Гуманістичний підхід до формування емпатійності майбутніх учителів музики

Стаття присвячена проблемі формування емпатійності з акцентуванням на гуманістичний підхід у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: емпатія, емпатійність, гуманізація, музично-педагогічна діяльність, шкільний колектив.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Розвиток суспільства вимагає розв'язання низки проблем щодо виховання всебічно розвиненої особистості, яка спроможна не тільки створювати матеріальні блага, а й бути носієм культури нації.

Одним із основних напрямів модернізації освіти в Україні є якісно нові підходи до створення умов для реалізації особистості, в якій утверджується бажання та уміння духовного самовдосконалення, вихідні концептуальні положення щодо створення школи морально-естетичного виховання з розвивальною культуро-творчою домінантою, спрямованою на формування творчої особистості. Поставлені завдання значною мірою має вирішувати музичне мистецтво, адже воно спроможне впливати на глибинні пласти психічних процесів, сприяти духовному удосконаленню, формувати розуміння високих життєвих цінностей.

Аналіз досліджень і публікацій... Особливої уваги заслуговує проблема формування емпатійності, спрямована на удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музики. Саме формування емпатійності є головною психолого-педагогічною проблемою, від якої залежить розвиток гуманістичної основи, а саме: формування стосунків між учителями та учнями на основі поваги, довіри, уваги, чуйності, співчуття. Співчуття спонукає людину до допомоги і дозволяє досягти взаємоузгодження позицій, обрати відповідно до цього спільні засоби само-і взаєморегуляції (Т.Гаврилова, М.Обозов, К.Роджерс).

Здатність педагога до емпатії займає головне місце у встановленні педагогом таких взаємин з учнями, які сприяють не лише успішності здійснення ними спільної навчальної діяльності за рахунок сформованості в учасників спілкування належного рівня комунікативних умінь, а, й головним чином, створенню умов для повноцінного розвитку учня як суб'єкта життєдіяльності та життєтворчості (В.Банщикова, Т.Гаврилова, Ц.Короленко, Є.Кузьмін, А.Петровський, Т.Снегірьова, А.Сопіков, В.Філатов). У науковій літературі, присвяченій психологічному аналізу категорії спілкування, вагому частку займають праці, безпосередньо пов'язані з визначенням змісту і функцій спілкування у навчально-виховному процесі, передовсім у сфері міжособистісних взаємин його учасників (О.Бодальов, Г.Дяконов, О.Киричук, С.Кондратьєва, О.Мудрик, В.Семіченко, І.Синиця та ін.); зорієнтованість уваги щодо вирішення питань спілкування, встановлення міжособистісних відносин у колективі на засадах духовності, гуманізму, толерантності (М.Боришевський, О.Киричук, Г.Грибенюк та ін.). Наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців висвітлюють різноманітні підходи формування емпатії (Ш.Амонашвілі, О.Кайріс, Т.Василишина, В.Сухомлинський, А.Штейнмец та ін.).

Дослідження багатьох вчених переконують у тому, що шлях від накопичення особистістю знань про гуманізм до виникнення аналогічних почуттів та утвердження істинно гуманної особистості є тривалим і нелегким.

Формування цілей статті... Метою нашої статті є розкриття процесу формування емпатійності майбутнього вчителя музики з огляду на гуманістичний підхід, спрямований на емпатійне ставлення,